

Herman Hese
I NA KRAJU
ŠTA JE SREĆA

Herman Hese

I NA KRAJU ŠTA JE SREĆA

MIBA **NARODNA**
BOOKS **KNJIGA**

2021.

Naslov originala
GLÜK
Hermann Hesse
© der Texte aus »Beschwörungen«,
Suhrkamp Verlag Berlin 1955

Izdavač
Miba books, DOO
Dušana Vukasovića 33, Beograd
Za izdavača
Miloš Seferović

Urednik
Žana Jevtić

Suizdavač
Narodna knjiga
Novaka Miloševa 12, Podgorica

Prevod
Ema Piroška Matić

Lektura i korektura
Ivana Stijović

Priprema za štampu
Aleksandar Petrović

Plasman za Crnu Goru
+382/20-232-230
+382/69-025-535

Plasman za Srbiju
011/713-80-36
065/2783-448

Tiraž
1.000 primjeraka

Štampa
Neven, Beograd

www.mibabooks.rs

Sadržaj

OPIS JEDNOG PEJZAŽA.....	7
TAJNE	25
SREĆA	45
DOŽIVLJAJ NA JEDNOJ PLANINI	61
LITERARNA SVAKODNEVICA.....	65
SATI PROVEDENI ZA PISAĆIM STOLOM.....	73
IZBRISANA REČ	83
SEĆANJE NA ANDREA ŽIDA.....	89
DVA AVGUSTOVSKA DOŽIVLJAJA.....	99
ČAVKA.....	107
O STAROSTI	117
O REČI „HLEB“	121
POSMRTNI MARŠ	125
MALI ODŽAČAR	137
PISANJE I SASTAVI	145
KINESKA LEGENDA	157

OPIS JEDNOG PEJZAŽA

Od pre nedelju dana stanujem u prizemlju vile u jednoj meni potpuno nepoznatoj sredini, u jednom kraju sa meni novim pejzažom, društvom i kulturom. S obzirom na to da sam u tom novom svetu od samog početka vrlo usamljen i da su mi ovi jesenji dani u tišini mog lepog velikog studija postali dugi, ovim beleškama otpočinjem igru strpljenja. To je vrsta posla koja mojim usamljenim i praznim danima daje privid nekog smisla, u najmanju ruku bar se bavim nečim što prouzrokuje manje štete nego važan i dobro plaćeni posao mnogih ljudi.

Mesto mog boravka nalazi se u neposrednoj blizini kantonalne i jezičke granice na francuskoj strani. Ovde sam gost jednog prijatelja koji je upravnik jednog zdravstvenog instituta, a ja živim uz taj institut koji ću pod vođstvom jednog lekara uskoro pobliže upoznati. Zasada ne znam mnogo o toj ustanovi, znam samo da se prostire na prostranom vlastelinskom imanju pokrivenom lepim parkovima, sa jednom ogromnom arhitektonski lepom zgradom nalik na dvorac, sa više unutrašnjih dvorišta i, kako mi je rečeno, s veoma velikim brojem pacijenata, o kojima brine mnogo čuvara,

lekara, negovateljica, zanatlija i službenika, te da o tim mnogim stanovnicima ja, koji stanujem u jednoj od novih pomoćnih zgrada, praktično nemam šta da vidim i čujem. To bi na leto verovatno moglo biti drugačije, ali sada, 7. novembra, niko ne sedi na jednoj od zelenih baštenskih klupa, a kad ja nekoliko puta dnevno prošetam kroz park ili predem preko u veliku zgradu da nešto pitam u kancelariji, ili da podignem svoju poštu, na parkovskim stazama, stepeništima, hodnicima, na popločanim mestima i u dvorištima naiđem možda samo na jednu užurbanu negovateljicu, ili montera, ili baštovana, dok je ogromna zgrada potpuno tiha kao da u njoj ne živi niko.

Prostrana zgrada instituta, naša mala vila sa dva stana za lekare, nekoliko modernih objekata u kojima se nalaze kuhinja, perionica rublja, garaže, konjušnica, stolarska i druge zanatske radionice – i sve to zajedno sa rasadnikom velikih sadnica, kljalištem i staklenicima usred ogromnog parka veličanstvenog, feudalnog i pomalo koketnog izgleda. Ovaj park, čije se terase, staze i stepeništa spuštaju od otmene vlastelinske kuće prema obali jezera, privremeno je – s obzirom na to da ne mogu jako dugo da pešačim – moj pejzaž i moja životna sredina kojoj posvećujem najviše pažnje i ljubavi. Oni koji su zasnovali taj park, čini se da su bili vođeni dvema tendencijama, ili bolje rečeno, dvema strastima: prvom strašću prema slikarsko-romantičnoj podeli

travnatih površina i grupa drveća, i, drugom, da zasade i neguju ne samo lepo i osmišljeno grupisano drveće, nego i ono što je više moguće neobično, retko i poreklom iz dalekih zemalja. Koliko sam mogao da vidim, to je u ovom kraju na vlastelinskim imanjima bio običaj i, osim toga, izgledalo je da je poslednji vlasnik i ovog poseda i stanovnik gospodarske kuće pasiju prema egzotičnim biljkama iz Južne Amerike stekao upravo u njoj, gde je imao plantaže i bavio se izvozom duvana. Uprkos tome što su ove pasije – za romantikom i za botanikom – u suštini kontradiktorne i što dospevaju u međusobni konflikt, ipak u izvesnom smislu uspeva pokušaj da se gotovo savršeno usklade, a prilikom šetnje ovim parkom ubrzo nalazite više od harmonije zelenila i arhitekture, od draži iznenađujućih prizora i perspektiva, i plemenitih veduta, bilo prema širokoj oblasti jezera, bilo prema fasadi gospodarske kuće. To počinje već odmah kod kuće, gde se, na najvišoj, polukružnoj terasi, izdvaja mnoštvo tropskog rastinja u velikim žardinjerama, među njima i jedno drvo pomorandže, bogato jedrim i sjajnim malim plodovima, koje ni u kom slučaju ne deluje zakržljalo kao što je to često slučaj kod biljaka sa drugih meridijana koje se nađu u njima stranoj klimi, nego, naprotiv, sa svojim jakim nabreklih stablom, zaobljeno orezanim krunom i sitnim zlatastim plodovima izgleda zdravo i zadovoljno. Ne daleko odatle, malo dalje, već bliže obali jezera, pada u

oči jedna čudesna, snažna biljka, više grm nego drvo, ali ne posađena u žardinjeru, nego direktno u prirodnu zemlju, sa malim tvrdim plodovima sličnim onima koji rastu na drvetu pomorandže. Ta biljka je neobična, vrlo samosvojna i isprepletena sa više stabljika i grana, a plodovi nisu tako zlataste boje kao kod one patuljaste pomorandže. Reč je o jednom snažnom i velikom, vrlo starom Hristovom trnu, a kada se dalje ide, povremeno se nailazi na više sličnih primeraka.

Pored nekoliko stabala s upečatljivom i delom bizarom siluetom, srodnih tisi i čempresu, tu stoji, usamljen i možda pomalo melanholičan ali snažan i zdrav, jedan čileanski bor, u svojoj besprekornoj simetriji, kao uto-
nuo u san, i na svojim najvišim granama nosi, kao znak da mu usamljenost ne može nauditi, nekoliko teških, masivnih plodova. Uz ove pažljivo u travnjaku pojedinačno postavljene raritete, preporučene pažnji i divljenju, tu je, takođe zbog toga što je interesantno, malo prirodno tako formirano, malo lišeno svoje nevinosti i izmenjeno primenom baštovanskih veština, i poneko, doduše ne retko ali malo promenjeno drveće, pre svega žalosne vrbe i žalosne breze, zatim elegantne dugokose princeze iz sentimentalne epohe, među kojima i jedna groteskna jela, čije se stablo, zajedno sa svim granama, od određene visine savija, stremeći svom korenu. Tim neprirodnim savijanjem tokom rasta formira se gusti viseći krov, kao koliba ili pećina od jele, u koju može da

uđe jedna osoba i da u njoj nestane, da živi u njoj, kao da je vila ovog čudesnog drveta.

Među najlepše drveće naše dragocene plantaže spada nekoliko raskošnih starih kedrova – onaj najljepši svojim gornjim granama dodiruje krošnju jednog stamenog hrasta, najstarijeg drveta na imanju, koje je daleko starije od parka i od kuće. Ima i nekoliko lepo razvijenih stabala mamutskog drveta čije grane više rastu u širinu nego u visinu; moguće je da ih na to primoravaju često vrlo snažni i hladni vetrovi. Po meni, najdivnije drvo u celom parku nije jedno od otmenih „stranaca“, nego jedna stara dostojanstvena srebrna topola zavidne veličine, sa moćnim stablom ne mnogo iznad tla, koje se deli na dvoje i gde bi svako od dva stabla samo moglo da bude ponos jednog parka. Na krošnjama je lišće još vrlo bujno, preliva se iz srebrnosive, preko bogate skale braonkastih, žućkastih, pa i rozikastih nijansi, do tamnosive boje, već zavisno od svetlosti i vetra koji se igraju njima, ali bez obzira na boje i nijanse, sve one konstantno imaju u sebi nečeg metalnog ali u isto vreme i krhkog. Kad se ovim ogromnim blizanačkim krošnjama poigrava snažan vetar, a nebo, kao što često prvih novembar-skih dana još poseduje ono duboko letnje plavetnilo, ili je prekriveno tamnim oblacima, nastaje pravi kraljevski spektakl. Ovo dostojanstveno drvo bilo bi dostojno jednog pesnika kao što je Rilke i jednog slikara

kakav je bio Koro. Uzor i ideal stila ovoga parka je engleski, nije francuski. Bio je to pokušaj da se na ograničenom prostoru stvori pejzaž naizgled nastao na prirodni način, i mestimično je ovaj privid gotovo uspeo. Međutim, već pažljivo uzimanje u obzir arhitekture i brižljivi tretman terena i njegovog nagiba prema jezeru neminovno ukazuju na to da nije reč o prirodi i spontano izniklim rastinjem, nego o kulturi, o volji, o duhu i o gajenom i oblikovanom parku. Jako mi se sviđa to što se na tom botaničkom platou još i danas prepoznaje sve navedeno. Park bi možda bio lepši kad bi malo bio prepušten samom sebi, kad bi bio malo zapušten i zarastao; u tom slučaju bi na stazama rasla trava, iz pukotina kamenih stepenika i ograda izbijala bi paprat, travnjak bi bio obrastao mahovinom, ukrasni objekti urušeni, sve bi ukazivalo na nagon prirode za nasumičnom i neselektivnom razmnožavanju i propadanju, bio bi dozvoljen pristup divljini i mislima o odumiranju, po tlu bi se videla srušena stabla, leševi i panjevi umrlog drveća prekriveni sitnim mahovinastim rastinjem. Od svega toga, međutim, ovde se ništa ne primećuje. Još i danas parkom vladaju jak, precizan i žilavi ljudski duh i kultura volje kojima je park nekada bio planiran, osmišljen i zasnovan, oni ga i danas održavaju i neguju, ne ostavljajući ni korak prostora divljem rastinju, neorganizovanosti i odumiranju. Na stazama ne izbija ni trava, ni mahovina, niti

se hrastu dozvoljava da svojom krošnjom suviše dodiruje susedni kedar, a ni špalirima patuljastog drveća i stabala žalosnih vrsta da zaborave kako su gajene i izmaknu pravilima oblikovanja, orezivanja i savijanja. Tamo gde je neko drvo palo, bilo od bolesti, starosti, bilo srušeno olujom ili pod težinom snežnog nanosa, ne ostaje neuredno „grobno“ mesto prepušteno haotičnim izdancima, nego na mestu palog drveta stoji uredno, slabo razvijeno, naoko prijatno, malo novo-posađeno drvo sa dve-tri grane i nekoliko listova, poslušno se ustrojivši u niz, dok tik uz sebe ima jaku drvena gredu koja ga podupire i štiti.

Tako se jedno delo aristokratske kulture održalo u potpuno drugom, izmenjenom vremenu, te se volja osnivača i ujedno poslednjeg gospodara tog dobra, koji je svoj imetak poklonio jednoj dobrotvornoj ustanovi, i dalje poštuje i još uvek se tim imetkom upravlja po njegovim pravilima. Pokorava mu se visoki hrast, i kedar, kao i mladi zasad sa osloncem, pokoravaju mu se siluete svake grupe drveća, te ga slavi i ovekovečuje dostojanstvena klasicistička spomen-ploča na najnižoj terasi parka koja poslednji široki pojas travnate zemlje deli od obale obrasle trskom, i od vode. Isto tako i jedina vidljiva rana, koju su okrutna vremena zadala ovom divnom mikrokosmosu, uskoro će zaceliti i nestati. Za vreme poslednjeg rata jedna od viših travnatih površina morala je da se preore i pretvori u njivu. Ipak, praznoj površini već

predstoji obrada, tako da će sirova zemlja opet biti zasejana travom i biti pretvorena u travnjak.

Sad sam o mom lepom parku rekao ponešto, ali sam ipak više toga zaboravio da kažem nego što sam opisao. Ostao sam dužan pohvale stablima javora i divljih kestenova, a nisam spomenuo ni raskošne glicinije u unutrašnjim dvorištima; pre svih njih trebalo je da mislim na predivne brestove od kojih je onaj najlepši stajao sasvim blizu moga stana, između vile i glavne zgrade, mlađi ali viši od dostojanstvenog hrasta preko puta. Ovaj brest iz zemlje izlazi s jednim čvrstim i debelim stablom, ali od samog početka stremeći vitkosti i visini; a onda, posle kratkog i energičnog uzleta prema nebu čitave populacije mladih grana nalik na višestruko razdeljene mlazeve vode rasprskavaju se i izbijaju kao mladice, vitke, vedre i željne svetlosti, sve dok se njegovo radosno uspinjanje ne zaustavi u vidu lepo zaobljene krošnje. I sad, kad u ovoj uređenoj i kultivisanoj oblasti nema mesta za primitivno i divlje, dva sveta se ipak sudaraju duž cele granice parka. Još kada je bio uspostavljan i ozelenjivan, njegove blago naniže nagnute staze završavale su se u pesku i tresetištu ravne obale obrasle trskom, a na ovom delu, u novije doba park je na još osetniji način poprimio izgled okoline u kojoj je vlada la neukrotiva priroda prepuštena samoj sebi.

Nekoliko decenija ranije, zbog gradnje više kanala koji povezuju okolna jezera, nivo ovdašnjih jezera opao

je za nekoliko metara, čime se isušio i jedan široki pojas njihovih nekadašnjih obala. S obzirom na to da ljudi nisu znali šta da otpočnu na ovom pojasu, priroda je bila prepuštena samoj sebi, i na njemu sada, miljama se šireći, buja šuma, delom još močvarnija, još zapuštenija, delom obrasla osakaćenim rastinjem, pravom džunglom stabala johe, breze, vrbe, topole i još nekog drveća, izraslih iz semena koje je ovamo doneo vetar; ovo drveće vremenom je, malo-pomalo, nekadašnje peskovito tlo pretvorilo u šumsko. Tu i tamo može se videti i hrastovo šipražje koje se, po svemu sudeći, ne oseća dobro na ovom zemljištu. Mogao sam da zamislim da u leto ovde cvetaju biljke iz porodice pravih trava, da uspravno rastu srebrna pahuljasta trava i one visoke peraste orhideje koje poznajem sa močvarnih livada oko Bodenskog jezera. Ovo divlje rastinje pruža utočište i mnogim životinjama, tu se gnezde, osim pataka i drugih vodenih ptica, više vrsta šljuka, čaplje i kormorani, a video sam i labudove kako lete tuda; prekuć sam video i dva srndaća kako izlaze iz šipražja, te malim razigranim skokovima ležerno prelaze preko širokih travnjaka našeg parka.

Ono što ovde nisam opisao nego samo zbirno nabrojao je da je ogromni negovani park, zajedno sa primitivnom mladom šumom na vlažnoj novonastaloj zemlji, naizgled jedan celoviti pejzaž, ali je ta šuma ipak samo najbliža okolina naše kuće. Ako petnaestak

minuta šetam stazama imanja, onda je zaista jedna celina, jedan mali ograničeni svet koji nam je, kao i neki park u velikom gradu, dovoljan za prolazni boravak, ispunjava nas radošću i mogao bi nam zameniti pravu prirodu. Ipak, sve to su u stvarnosti samo park, rasadnik biljaka, voćnjaci i jedan pojas šume, samo prvi plan i stupanj koji vodi u nešto mnogo veće, u jedinstvenu celinu. Ide li se lepim stazama naniže, prema obali, pod visokim brestovima, topolama i kedrovima, pored raskošnih kupastih krošnji sekvoja, čija se debela stabla boje cimeta tako toplo i pouzdano izdižu iza zastora visećih elastičnih grana, pored čileanskog bora, žalosnih vrba, ruja i hristovog trna, tek tada se susreće sa pravim i večnim ambijentom čija karakteristika nisu lepota i zanimljivost, nego veličina, jedan široki, otvoreni, jednostavni i nepregledno veliki predeo. Iza braonkastog šumarka obalske trske, koja se njiše i pleše kad je vreme vetrovito, na nekoliko milja površine prostire se jezero koje je boje neba pri mirnom vremenu, a tamne plavozelene, kao led glečera, pri olujnom, dok prekoputa (ukoliko, kao mnogih dana, taj predeo ne ostane skriven u izmaglici sive boje i boje opala) niski razvučeni planinski lanci Jure iscrtavaju svoje ravne ali energične linije u nebo, koje je iznad ovog naizgled ravnog prostranstva beskrajno veliko. Od godina koje sam proveo na Bodenskom jezeru, a otada je prošlo gotovo trideset i pet godina,